

A IX. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus rezümékötete
Miskolc, Miskolci Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, 2026.
ISBN 978-963-358-448-4

35. szimpózium

Magyarország-kép változó nemzetközi koordinátái a 16–18. századi európai nyomtatott sajtóműfajok tükrében

Szervezés: G. Etényi Nóra

Tudományterület: történettudomány

HÁROM PORTUGÁL INFÁNS MAGYARORSZÁG-KÉPE

Rákóczi István

Eötvös Loránd Tudományegyetem – Szent Pál Akadémia – Universidade do Porto

D. Pedro infáns 1426 és 1428 között részt vett Zsigmond király török-ellenes harcaiban és két évet töltött hazánkban. Őt követően a Szent Liga magyarországi utolsó nagy hadjáratában részt vett Manuel infáns (a „Luzitán Mars”) a Pétervárad csatájában (1716), ahol kitüntette magát, és jelenléte a portugál hírmondókban is új(ra) fókuszba helyezte Magyarországot, amit egy hamis geneológia amúgy is a portugál első dinasztia megalapítójának hazájaként helyezett el Európa változó mentális térképén. A XIX. században D. Luís örökös herceg is „hazalátogatott”, lévén apai ágon kiterjedt rokonsága élt itt, különös tekintettel a Koháry családra. Ezen látogatások kiváló apropót jelentenek ahhoz, hogy bemutassuk általa, hogyan és miért is változott az imago Európa ellenkező periferiáján Magyarországról és lakóiról.

HIBRID NAPLÓ ÉS MAGYAR TANULSÁGAI A 16. SZÁZAD ELEJÉRŐL

Szovák Márton

Országos Széchényi Könyvtár

Marin Sanudo napi rendszerességgel, az egész világról begyűjtött és megőrzött híreinek – röviden: naplójának – jelentősége a magyar történelem és a magyarságkép 16. század eleji viszonyainak szempontjából aligha értékelhető túl. A közkeletű ’napló’ (Diarii) műfajmegjelölő cím óhatatlanul homogén, egyszemélyi szerzőségű forrásanyagot sugall, holott a szövegegyüttes nem is állhatna távolabb egy gondozott, önálló alkotástól. A Diarii további különlegessége, hogy nemcsak kéziratos szövegek (Sanudo saját tapasztalatainak egyéni lejegyzései, követjelentések kivonatai vagy másolatai stb.) találhatók benne, hanem néhány nyomtatott röplap is. A kéziratos és

nyomtatott kultúra szempontjából igazán különlegessé pedig az teszi a művet, hogy a korszak efemer sajtótermékeinek kézzel készült másolatai is szerepelnek benne.

Bár a nyomtatvány formátumban a naplókötetekbe kötött szövegek közt nincs magyar vonatkozású, a nyomtatványokról – közvetlenül, vagy további kéziratok közvetítőkön keresztül – készült másolatok közt megtalálhatók például Szapolyai I. János magyar király levelei a német-római császárhoz, illetve választófejedelmekhez. Az 1528-as keltezésű leveleket a nemzeti retrospektív bibliográfia RMK III. 275 szám alatt tartja számon.

Előadásomban bemutatom, hogy milyen politikai helyzetben, milyen egyéb hírforrásokkal került egyszerre Velencébe a két Szapolyai-levél, milyen egyéb hírforrásokkal kellett a versengenie a korai nyomtatványoknak és így milyen véleményformáló hatással lehettek. Kísérletet teszek továbbá a nyomtatvány megjelenési adatainak rekonstruálására is, amelyekkel máig adós a kutatás.

MAGYARORSZÁGRÓL SZÓLÓ HÍREK, ISMERTETÉSEK KORA ÚJKORI NÉMET KALENDÁRIUMOKBAN

Dukkon Ágnes

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A bevezetesképp említett 16. századi, szórványos kalendáriumai híradások után az előadás az 1685-ben Rostockban megjelent Schreib-Calendert, Johann Moritz Poltz rostocki evangélikus lelkész (1638–1708) munkáját elemzi, melyben a Magyar Királyság történetéről szóló részletes leírás található, s eddig nem került a kutatók látókörébe. Poltz 1685-től 1700-ig adott ki olyan új típusú kalendáriumokat, amelyek követték a mecklenburgi Gustaw Adolph herceg rendeletét a babonának minősített asztrológiai tartalom elvetését illetően. Így került az 1685-ös kiadványba egy részletes, 30 oldalas áttekintés Magyarország történetéről. A témaválasztás aktualitását a török uralom visszaszorítására indított harcok sikerei adják, melyek nyitánya a keresztény seregek Bécs alatti győzelme 1683-ban, majd Párkány és Esztergom felszabadítása. Poltz utal a korabeli újsághírekre, melyek szintén sokat foglalkoztak Magyarországgal. Ezért vállalkozott egy alapos ismertetésre, amely a magyarok történetét tekinti át a hunoktól kezdve az Árpád-házi királyok, majd az őket követő uralkodók, dinasztiák felsorolásával. Forrásait is megnevezi: a középkori német krónikák mellett nagymértékben támaszkodott Bonfini munkájára, valamint Johannes Honterus, Ortelius, Martin Zeiller, Révay Péter és Frölich Dávid etnográfiai és történeti munkáira. Frölich német nyelvű kalendáriumai nagyban hozzájárultak, hogy Magyarországról német nyelvterületen, főleg Poroszországban hiteles információk kerüljenek nyilvánosság elé.

MAGYARORSZÁG KÉPE A 17–18. SZÁZADI HOLLAND SAJTÓ TÜKRÉBEN

Bozzay Réka

Debreceni Egyetem

Bár Magyarország földrajzilag messze helyezkedett el a 17. században önállóvá váló Hollandiától, a peregrinációs és egyházi kapcsolatok révén komoly érdeklődés mutatkozott Magyarország iránt a holland közvélemény körében. A politikai, gazdasági, de akár egyházi döntések is foglalkoztatták a holland nyilvánosságot, hiszen üzleti kapcsolatok és a református egyházi kötődés révén érdekelte őket, mi zajlik Európa e távoli szegletében.

Az előadás forrásait holland újságcikkek képzik, melyek ma már könnyen hozzáférhetők az internet segítségével. A Delpher adatbázisban indított célzott kereséssel (Magyarország nevének különféle változataira vonatkozóan) számos cikk található, melyek a korban (elsősorban a 18., de kisebb számban a 17. században) megjelent sajtótermékeket teszik hozzáférhetővé. Az már most is látható, hogy a cikkek nem egyenletesen jelentek meg, hanem bizonyos események köré csoportosultak, amikor egymás után több cikk is foglalkozott egy adott eseménnyel.

A kutatás most indul, az elsődleges mélyfűrészek alapján egységes Magyarország-kép kirajzolódása nem várható a két évszázad alatt, sokkal inkább egy folyamatosan változó, az aktuális eseményekre reflektáló cikkek sorozatát feltételezem.

TÖRÖK HÁBORÚK ÉS MAGYARORSZÁG-KÉP. MEGÚJULÓ TRADÍCIÓ A NÉMET-RÓMAI BIRODALOM 16-17. SZÁZADI HÍRMŰFAJAIBAN

G. Etényi Nóra

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A három részre szakadt Magyar Királyság sokrétűen jelent meg a formálódó kora újkori nemzetközi nyomtatott nyilvánosságban. Az Oszmán Birodalom elleni küzdelem miatt konstans módon és aktuális krízisek idején is nemzetközi jelentőségűvé vált Magyarország teljesítőképessége. Magyar vonatkozásban is különleges jelentőségű a sokféle érdekegyezés miatt a több legitim politikai, gazdasági és kulturális központtal rendelkező Német-római Birodalom politikai nyilvánossága, ahol az egyházi és világi hatalomgyakorlók szerepe mellett a „fekete művészetből” élő elit társadalmi presztízse és az olvasóközönség információ igénye is kimutatható. A 17. század végére teaurált hatalmas forrásbázis alapján érdemes számba venni a sajtóműfajokból kirajzolódó Magyarország-kép összetevőit, az információk értékét, a pozitív és a negatív kép politikai jelentőségét, a nemzetközi hatalmi erőviszonyok átrendeződésének, s az államelméleti újdonságoknak a beépülését. A korszakra jellemző tipikus műfajokra, mint a vizuális információt is közlő röplapokra lebontva

is fontos elemezni, hogy milyen új adatokkal, normákkal, látásmóddal modernizálták az érdemi információkból teaurált ismeretanyagot. Lényeges probléma, hogy miként ragadhatóak meg a meghatározó fórumok és fordulópontok, s a manifeszt vagy rejtett kapcsolatrendszer, ami lehetőséget kínált a nemzetközi reprezentációra, miközben a Magyar Királyság nem rendelkezett önálló külpolitikával.

A GAZETTE DE FRANCE MAGYARORSZÁG KÉPE A VISSZAFOGLALÓ HÁBORÚ IDEJÉN (1683–1699)

Jelenfi Róbert

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A tervezett előadás a Magyar Királyság 17. század végi felszabadító háborúinak (1683–1699) franciaországi sajtóreceptióját vizsgálja, fókuszba állítva a kormányzati hetilap, a Gazette de France híryanagát. Az előadás célja annak feltérképezése, miként jelent meg a Külügyminisztériumhoz (ministre des affaires étrangères) és en bloc a versailles-i udvarhoz közel álló sajtóorgánumban Magyarország képe e komplex geopolitikai helyzetben. A jelentős politikai változások ellenére az országnak nem volt önálló külpolitikai képviselete, miközben a Bourbon–Habsburg rivalizálás is folyamatosan befolyásolta a Magyarországgal kapcsolatos narratívákat.

A hagyományos forráselemzést digitális bölcsészeti módszertannal, a „távoli olvasás” (distant reading) és a statisztikai adatfeldolgozás eszközeivel egészíttem ki. Ez lehetővé teszi a „hírintenzitás” egzakt mérését, így például a figyelem csúcspontjainak, a kiemelkedő szereplőknek, valamint a földrajzi és tematikus súlypontok eltolódásának bemutatását, akár vizualizálását. A nagy adatsorok elemzése rávilágít, hogy a Gazette szerkesztői hogyan szelektáltak az információk között, és milyen narratív eszközökkel kívánta formálni a hírlap a francia nyilvánosság Magyarország-képét.

VÁROS, POLITIKA, NYILVÁNOSSÁG. A MAGYAR KIRÁLYSÁG VÁROSAINAK REPREZENTÁCIÓJA ANGOL NYELVŰ HETILAPOKBAN A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARC ALATT

Horváth Réka

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A 18. század első évtizede az európai hatalmi erőegyensúly gyors változásainak időszaka volt, amelyet a kontinensen zajló háborús konfliktusok határoztak meg. Ezek szorosan összefüggtek a folyamat egyik kulcsszereplőjének számító Anglia periodikus sajtójának első virágkorával. A cenzúra-törvény 1695. évi hatályon kívül helyeződését követően megjelenő angol periodikák részletesen tudósítottak az európai háborúkról, köztük a Rákóczi-szabadságharcról, átfogó képet nyújtva a korabeli

Magyar Királyság és az Erdélyi Fejedelemség viszonyairól. Ez a kép egy komplex és árnyalt ismeretanyagot enged feltételezni a térségekről az angol politikai diskurzusban, amely jelenség kitűnően prezentálható a városok sajtóbeli megjelenésében. A városok nemcsak földrajzi támpontokként, hanem hatalomgyakorlási központokként tűntek fel a tudósításokban, gyakran releváns gazdasági, társadalmi, politikai, vagy katonai mellékinformáció társaságában, nemcsak magáról a városról, hanem az adott régióról is. II. Rákóczi Ferenc és politikai holdudvarának mindenkori tartózkodási helyét mindig kiemelt sajtófigyelem övezte, sokrétűen megjelenítve a politikai döntéshozatal helyszíneit. Ezzel összhangban az országgyűlések és béketárgyalások városai is politikai szerepüknek megfelelő hangsúlyt kaptak. Egyes városok sajtórepresentációja regionális jellegzetességekkel egészült ki, így a hódoltsági, erdélyi, nyugat-, és észak-magyarországi városok ábrázolása történelmi örökségükhöz megfelelően politikai, gazdasági, vallási, vagy éppen kereskedelmi szerepükhöz igazodott. Előadásomban ezt a sajtórepresentációt mutatom be a korszak legolvasottabb londoni és dublini lapjainak magyarországi városokat érintő hírközléseinek keresztül a következő szempontok szerint: Régiók szerint hogyan jelentek meg politikai, gazdasági és katonai központok Rákóczi „államán” és túl, külön figyelmet szentelve Budának, Pozsonynak, Nagyszombatnak, a Pentapolitanak, valamint a bányavárosoknak? A városok lokációját milyen kontextusban kapcsolták össze az ország tágabb regionális viszonyaival? Miként szemléltették a városok hozzáállását fennhatóság-váltásaikhoz?

PHYSICUS HUNGARUS — REPRESENTÁCIÓ ÉS RECEPCIÓ. MAGYARORSZÁGI ORVOSOK ÉRTEKEZÉSEI ÉS PUBLIKÁCIÓI A 18. SZÁZADI NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS NYILVÁNSÁG TEREIBEN

Krász Lilla

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Az előadás a „hungarus physicus” alakját vizsgálja a 18. századi európai tudományos nyilvánosságban, különös tekintettel a magyarországi orvosok értekezéseinek és publikációinak külföldi reprezentációjára és recepciójára. A nemzetközi tudós társaságok folyóirataiban, recenzios rovataiban és levelezési hálózataiban megjelenő szövegek a szakmai kommunikáció mellett a Magyar Királyság tudományos „országképének” formálásában is szerepet játszottak. A forrásbázist külföldi akadémiai periodikák és magyarországi folyóiratok képezik; ezek összeolvasása lehetővé teszi a közvetítő médiumok, a hivatkozási mintázatok és a legitimációs stratégiák feltérképezését. Az elemzés arra kérdez rá, milyen témák és műfajok tették „láthatóvá” a magyar orvosi tudást, milyen retorikai és intézményi keretek között vált elfogadhatóvá, és miként alakította a recepció a szerzői önrepresentációt. A vizsgálat hozzájárul a kora újkori tudástranszfer, a tudományos sajtó és a transznacionális hálózatok magyarországi beágyazottságának jobb megértéséhez.